

Απόστολος Λ. Πιερρής

*Η Περίοδος του Χρόνου και οι Εποχές των Πολιτισμών
Γέννα, Ακμή, Καρποφορία, Παρακμή και Θάνατος*

*Ultima Cumaei venit carminis aetas;
Magnus ab integro saeculorum nascitur ordo.
Iam redit et Virgo, redeunt Saturnia regna,
Iam nova progenies caelo demittitur alto.
Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet ac toto surget gens aurea mundo,
Casta, fave, Lucina; tuus iam regnat Apollo.
...*

*"Talia saecula" suis dixerunt "currere" fuis
Concordes stabili fatorum numine Parcae.*

Adgredere o magnos (aderit iam tempus) honores.

Cara deum soboles, magnum Iovis incrementum!

Adspice convexo nutantem pondere mundum,

Terrasque tractusque maris caelumque profundum.

Adspice venturo laetantur ut omnia saeclo!

Vergilius, *Ecloga* IV, 4-10; 46-52

Ένα συγκλονιστικό βίωμα ευρίσκεται στην ρίζα και διέπει την διαμόρφωση κάθε μεγάλης ανθρώπινης παρουσίας στο γίγνεσθαι του χρόνου. Βιοτικός και υψηλός πολιτισμός, τρόπος βίου και τέχνη, θρησκευτικότητα και τρόπος σκέψης, εξαρτώνται και απορρέουν από αυτήν την αρχή.

Ο σπόρος ενός νέου βιώματος πέφτει στην απόγνωση της παρακμής κατά το τέλος φθινοπώρου του παρελθόντος «αιώνα», περιθάλλεται στην κοσμική μήτρα της χρονικής γένεσης τον χειμώνα της ακολουθούσης Εποχής Μεταβολών, και βλαστάνει τις καθοριστικές Μορφές της νέας φάσης την Άνοιξη της πάλι ανανεωμένης ανθρώπινης ύπαρξης. Τις εαρινές αρμονίες διαδέχεται πρώτα η θερινή καρποφορία, και μετά το ίδιο το συστατικό βίωμα του πολιτισμού τον σκοτώνει: η κωδικοποίηση των μορφών που το βίωμα δημιούργησε σε κανόνες και παγιωμένο σύστημα είναι η αιτία της παρακμής και καταστροφής του πολιτισμού αυτών των μορφών. Έτσι έρχεται κατά την νηλεή ανάγκη του χρόνου Φθινόπωρο και Χειμώνας.

Τέτοιο πολιτισμικό χειμώνα ζούμε αρχομένου του 21^{ου} αιώνα.

Τον παλαιολιθικό άνθρωπο, ένα με την φύση, που δρᾷ ὅπως τα ἄλλα ζῶα χρησιμοποιώντας τα συγκριτικά του πλεονεκτήματα σε πρώτο ενστικτώδες επίπεδο χωρίς να αξιοποιεί τις εγγενείς δυνατότητες τελειοποίησής τους, αυτόν που προφυλάσσεται στους μυχούς της μητέρας γης, σε σπήλαια, ὅπως και με τον θάνατο – αυτόν τον άνθρωπο Κυνηγό ο νεολιθικός τον παραμερίζει, χωρίς να τον εξαφανίζει ἀπὸ την ψυχοσωματική του σύνθεση, με το βίωμα της περιοδικότητας: τις εποχές του χρόνου, το σεληνιακό φούσκωμα και ξεφούσκωμα, την γυναικεία περίοδο. Η θηρευτική δεινότητα παγώνει ὅταν οι λοιπές δυνατότητες της ανθρώπινης φύσης δεν αναπτύσσονται, το πεδίο δράσης του εξαντλείται τότε επίσης ακριβῶς γιατί χρειάζεται δυσανάλογα περισσότερα ἀπὸ τα ἄλλα ζῶα για να μπορεῖ να εξελιχθεῖ πρὸς «αὐτό που ἦταν να εἶναι», και ἔτσι εξαντλεῖ τον χώρο του γρηγορώτερα, και χωρίς καλλιέργεια των ικανοτήτων του δύσκολα μπορεῖ να επιτύχει ισορροπία μεταξύ εαυτοῦ και του περιβάλλοντός του (π.χ. μεταξύ του πολλαπλασιασμοῦ του και της διατήρησης των δομῶν στο φυσικό πεδίο ζωῆς του). Στην δυσχέρεια προσαρμογῆς του αδυνατίζει, ταρασσεται, παρακμάζει, και ηττάται ἀπὸ τον ἥρεμο ἄνθρωπο της περιοδικότητας.

Το αρχέτυπο της χθόνιας γονιμότητας εἶναι αρχικά δεξαμενὴ δύναμης για τον νεολιθικό ἄνθρωπο: φτιάχνει χωράφια ἀπὸ αγρούς, οικογένεια ἀπὸ ζωική γεννητικότητα, και χωριά και συνοχείς «κοινωνίας», Δίκη βίου και μυστήρια θανάτου. Αλλά τα προσόντα του εἶναι εν καιρῷ ο ὀλεθρός του: η μητρική προστασία τον μαλακώνει, η περίοδος τον εγκλωβίζει στην μέριμνα του χρόνου, η γήινη γονιμότητα δεν τον αφήνει να πετάξει, το δίκαιο του αίματος τον καθηλώνει στην τρομερὴ δαιμονική τάξη του κόσμου, ἀπὸ τα δεσμά της ὁποίας η θανατική μήτρα της γέννησης παύει να τον λυτρώνει. Εν τέλει, απισχνωμένος, ο γεωργὸς χάνει την υπαρξιακή μάχη ἀπὸ τον ἄνθρωπο της Ἰσχύος. Εισέρχεται η εποχὴ του μετάλλου, η λατρεία της ἀπόλυτης δεσποτείας, ο κεραυνὸς του ουρανοῦ, η θρησκευτικότητα του Κυρίου των Δυνάμεων.

Πόλεις και αυτοκρατορίες υπηρετοῦν την λογική της δύναμης. Ο πολλαπλασιασμός της ανθρώπινης παραγωγικότητας πέρα και πάνω ἀπὸ την ζωική γεννησιμότητα με τον εργασιακὸ καταμερισμό, την γωπολιτική επέκταση, την εργαλειακή εξέλιξη (εξειδικευμένα μεταλλικά

όργανα), και την οργανωτική σοφία, παράγει συγκέντρωση πλούτου και ισχύος. Η Δίκη γίνεται η ίδια οργανωτική τάξη, θεραπευίδα του λογικού κόσμου. Αντί για δίκαιο του αίματος έχουμε δίκαιο του συμφέροντος ζυγισμένο με την πλάστιγγα της ισχύος. Και αυτό αρχικά παρέχει πεδίο για ισορροπίες ανθρώπου - φύσης ανωτέρας τάξης. **Υψηλός πολιτισμός δημιουργείται για πρώτη φορά στην ιστορία και ακμάζει – η αποστοματική απόδειξη για την αγαθή ωφελιμότητα της απόλυτης δύναμης. Ο άνθρωπος αρχίζει να συνειδητοποιεί αυτό που ήδη γύρο στην φωτιά του σπηλαίου γαργάλιζε το ένστικτό του και δεν τον άφηνε να κοιμηθεί, για τί μεγαλεία είναι πλασμένος.**

Αλλά να που η δύναμή του έγινε η αδυναμία του. Το αρχέτυπο της κυριότητας και το σύμβολο της απόλυτης ισχύος έκαναν ώστε να παραχθεί υψηλός πολιτισμός. **Αλλά όταν ο άνθρωπος είδε τα μεγαλεία του προϊόντος, μεγαλεία τέχνης και σοφίας άχρηστης για τα πριν και υπέρ πάσαν χρήσιν ωφέλιμης για τα φυσικά υπεσχημένα, ελευθερώθηκε από την μαγική γοητεία του μέσου που προκάλεσε το θείο αποτέλεσμα.** Η μαγεία της Δύναμης έσπασε, η διοικητική σοφία της εργαλειακής δομής απετάχθη, η πρακτική οργανωτική λογική απαξιώθηκε – και από το άλλο μέρος η αποθεούμενη δύναμη η ίδια σκληρύνθηκε εις ευθραυστότητα, ο λειτουργικός συνοχέας της συμφέρουσας τάξης έγινε εύθρυπτος, η ωφελιμότητα η ίδια μεταστοιχειώθηκε από πρακτική αποτελέσματος εις μεθεκτική του «τέλους» -- και το διεθνές «μεταλλικό» σύστημα ισχύος του δεύτερου ημίσεως της δεύτερης χιλιετίας π.Χ. κατέρρευσε εκ των έσω.

Ο άνθρωπος πέταξε την σκάλα με την οποία ανέβηκε στα πρόθυρα του ανακτόρου του Κάλλους.

[Σύγκρουση Χιτιτικής και Αιγυπτιακής Αυτοκρατορίας στην ενδιάμεση περιοχή, την Συρία: Μάχη του Kadesh, 1288 π.Χ., Συνθήκη Ειρήνης 1271 π.Χ. Χωρίς καθοριστικό αποτέλεσμα.

Σύγκρουση Χιτιτικής Αυτοκρατορίας και Μυκηναϊκού Συστήματος στην ενδιάμεση περιοχή, τα δυτικά παράλια Μ. Ασίας, με εστία την Τροία παρά

τα Στενά: Τρωικός Πόλεμος, ~ 1194-1184 π.Χ. Χωρίς καθοριστικό αποτέλεσμα.

Άνοδος της Ασσυρίας στην Μέση Ανατολή (~ 1118 – 608 π.Χ.) Σταθμοί ακμής από τον Tiglathpileser I (1118-1190) στον Ashurnacirpal III (885-860) και τον Shalmaneser II (860-825) μέχρι τον Ashurbanipal (668-626).

Κάθοδος των Δωριέων ~1104 π.Χ. Σύστημα Ελληνικών πόλεων. Ανάπτυξη του κλασσικού Ελληνισμού.

Η αυτοκρατορία της Μέσης Ανατολής (συνέχιση της Ασσυριακής, η Μηδική και Περσική) συνεκρούσθη στην επιδίωξή της οικουμενικής Αυτοκρατορίας με το τελευταίο γεωπολιτικό υπόλοιπο τότε του πολιτισμένου Κόσμου εκτός της γεωπολιτικής ενοποίησης αυτοκρατορίας, το σύστημα των πόλεων της Ελλάδος. Μηδικοί Πόλεμοι 490-479 π.Χ.].

Η αιωνιότητα εισήλθε στην ιστορία με το Ελληνικό θαύμα. Η αιωνιότητα όχι ως διάρκεια χρόνου μεγάλη ή άπειρη, αλλά ως αχρονικό παρόν. Το μόνο αιώνιο με αυτήν την έννοια είναι το Κάλλος ως τελειότητα του όντος κατά την ακμή της «ώρας» του, όταν «ανοίγει» το έαρ εις άνθος. Δεν υπάρχει παραγωγικότερη γονιμότητα από αυτήν του κάλλους ως λειτουργικότητα του τελείου και ως έρως του καλού. Δεν υπάρχει μεγαλύτερη δύναμη από τη ισχύ του Έρωτα του καλού. Σε αυτά τα αξιώματα του Δωρικού βιώματος του κάλλους θεμελιώνεται ο άξονας της ιστορίας (Ελληνισμός) καθώς και η νίκη των Ελληνικών πόλεων κατά της Αυτοκρατορίας στους Περσικούς Πολέμους.

Αλλά η αφιέρωση στην αιωνιότητα της τελειότητας, η λατρεία της «ωραίας» νεότητας στον πρωθήβη Απόλλωνα, στον Κούρο του κάλλους, εμπεριέχει και αυτή την ακύρωσή της ως θρίαμβος στον χρόνο επί του χρόνου. Η ηγεμονική αρχή απαιτεί και αυτή πρωταρχική μέριμνα στον χρόνο, όπως και η οικονομική περιουσία και ο λογισμός της γενεάς.

Ο Ελληνισμός επέδειξε δυσπραγία και στις τρεις αυτές ανήσυχες φροντίδες μέσα στον χρόνο για τον χρόνο.

Η πρωτοφανής νίκη των Ελληνικών πόλεων στα Μηδικά δεν τελεσφόρησε σε ηγεμονική προβολή υποκατάστασης της Περσικής αυτοκρατορίας. Η παράδοξη νίκη της Σπάρτης επί της πόλεως με το προφανές πεπρωμένο της νικηφόρου προόδου (των Αθηνών) στον Πελοποννησιακό πόλεμο, κατέληξε μέσα σε λίγα χρόνια στην υποβάθμιση της μεγάλης Σπάρτης και στον πρακτικό εξοβελισμό της από το άνυσμα της Ιστορίας. Την δε Μάχη των Λεύκτρων (371 π.Χ.) ακολούθησε η Μάχη της Χαιρώνειας (338 π.Χ.).

Η αδυναμία στην διαχείριση του χρόνου εκ μέρους του Ελληνισμού ήταν ακριβώς η άλλη όψη της μεγαλωσύνης του στην δόξα της αιωνιότητας.

Ο Απόλλων δεν θριαμβεύει στον χρόνο. Ο παιάν της αιωνιότητας του ανήκει, όχι ο διθύραμβος του διαμελιζόμενου και θριαμβεύοντος Διονύσου.

Το νόημα της Μάχης της Χαιρώνειας ήταν αξονικό για την ιστορία. Η νίκη των Μακεδονικών δυνάμεων σηματοδοτεί την ανάληψη του ηγεμονικού πεπρωμένου ενοποίησης του παγκόσμιου συστήματος από τον Μ. Αλέξανδρο. Η Κυριότητα των Δυνάμεων στο μεσανατολικό βίωμα συνεχίζεται μετά την Περσική Αυτοκρατορία με την Μακεδονική ισχύ της Αυτοκρατορίας του Μ. Αλεξάνδρου και των διαδόχων Μακεδονικών Βασιλείων. Εν τέλει το πεπρωμένο της οικουμενικής αυτοκρατορίας (του γνωστού πολιτισμένου κόσμου) εξεπλήρωσε η Ρώμη.

Υπήρχε όμως ένα τρανταχτό ασύμβατο μεταξύ της ηγεμονικής πραγματικότητας και της ιδεολογίας του Ελληνισμού που αποτελούσε τον πολιτισμικό συνοχέα της αυτοκρατορίας. Είχε αποδειχθεί το αυταπόδεικτο, ότι η λατρεία του κάλλους δεν ευοδώνει μεγάλοςχημα πρακτικά επιτεύγματα, ότι το τελικό αίτιο και το ποιητικό λειτουργούν πολύ διαφορετικά, παρόλο που συνεργούν στο ίδιο αποτέλεσμα. Ακόμη και στην άνοιξη του Ελληνισμού, όταν ο ανθός του Δωρικού ιδεώδους πραγματοποιείτο στην καθαρότητά του ολοσχερώς στην Σπάρτη και όλα ενεπνέοντο από το πνεύμα του ερώντα αυτόν, ακόμη και όταν αυτή η δαιμονική τάξη του κόσμου υπέκυπτε λατρεύουσα το κάλλος και μορφοποιούμενη κατά κάλλος, ακόμη και τότε η Σπάρτη συναντούσε δυσχέρειες στην τιθάσευση της γειτονικής Τεγέας. Τρεις διαμφισβητούσαν ηγετικό ρόλο στον Α΄ Ιερό

Πόλεμο υπέρ των Δελφών (Θεσσαλία, Σικυών, Αθήνα), ενώ η Δωρική Σπάρτη, με την ειδική σχέση προς τον Πύθιο Απόλλωνα, απουσιάζει παντελώς. Η Σπάρτη εορτάζει την παιδιά της αιωνιότητας υπέρ πάν άλλο. Και έκτοτε παλινδρομεί μεταξύ απαρχαράκτου αυθεντικότητας ακόμη και εάν η αριστεία του τελείου δεν σεβάζεται αυτονόητα καθ' εαυτή από τους άλλους, και επιθυμίας θυμοειδούς επιβολής στον χρόνο σταθερής δομής αιωνιότητας.

Ο Ελληνισμός χάνει την δύναμή του ως ιδεολογία των Μακεδονικών βασιλείων στους Ελληνιστικούς χρόνους και της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας στους Ρωμαϊκούς. Η Μορφή γίνεται τύπος, η πνοή του έρωτα του καλού ξεθυμαίνει σε τεχνική αρμονίας, η μορφοπλαστική δημιουργία αρχετύπων τελειότητας καταντά σε κανονιστικολατρεία, την σύσταση κανόνων διαδέχεται η συμμόρφωση σε κανόνες και αυτήν η μηχανική μίμηση προτύπων – η Ελληνική περίοδος μεταπίπτει στην Ελληνιστική και εν συνεχεία κατά δεύτερη απόπτωση στην Ρωμαϊκή, η οποία επιχειρεί ανεπιτυχώς για τρεις και πάνω αιώνες μια «εκ των άνω» κλασσική Ανανέωση, μια *renovatio* ή *rejuvenatio mundi* με την ιδεολογία της αιώνιας νεότητας.

Η ριζική διάσταση μεταξύ πολιτισμικού Ελληνισμού και *imperium* οδηγεί στον χειμώνα της Εποχής των Μεταβολών από τον πρώτο αιώνα π.Χ και κατά την διάρκεια των τριών πρώτων αιώνων μετά Χριστόν. Το ανατολικό και το δυτικό κομμάτι της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας βγαίνουν με διαφορετικό τρόπο και διαφορετικά από την Εποχή αυτή των Μεταβολών.

Η Καθ' ημάς και η Μέση Ανατολή μεταβαίνουν χωρίς διακοπή της συνέχειας στην Βυζαντινή αυτοκρατορία και στην Ορθοδοξία, τον Ελληνικό Χριστιανισμό. Στον Χριστό ταυτίζεται υποστατικά η αιωνιότητα του τέλει φωτός με τον μέγα φέροντα το μαρτύριον της ύπαρξης, την οδύνη της ατέλειας, τον υψούμενον δια σταυρού, τον πάσχοντα, θνήσκοντα και ανιστάμενον νεαρώδη του κοσμικού μυστηρίου, - του Απόλλωνα με τον Διόνυσο, και τον Υάκινθο, τον Άττι, τον Άδωνι.

[Δείτε την μελέτη μου για την φύση του Ισλάμ και της Εικονομαχίας].

Στην δύση αντιθέτως η ιστορία διακόπτεται και ξαναρχίζει. Η κάθοδος των Τευτονικών φύλων σπείρει ένα νέο βίωμα στο κουρασμένο έδαφος της δυτικής Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Είναι το τραγούδι του Υποκειμένου απέναντι στο Είναι που συλλαμβάνεται ως αντι-κείμενο αντί για κατηγορούμενο. Η ρήξη των οργανικών δεσμών που κρατούν το ανθρώπινο ον στις σχέσεις του προς τα άλλα όντα της κοσμικής εναρμόνιας ολοκληρίας, καθιστούν την ψυχή εγγενώς ανήσυχη, τεταραγμένη, ανικανοποίητη. Ο κόσμος υποτιμάται ως αντι-κείμενο, η μορφή αποδομείται εις σχήμα, το πέρας του ορίου συλλαμβάνεται ως αυθαίρετος περιορισμός. Το υποκείμενο μένει αν-ούσιο, η βούλησή του ελεύθερη από «τέλη» παλεύει με το άπειρο, ο νους σκοτινιάζοντας μακράν του Είναι θεωρεί κοσμική τάξη την δική του «λογική», οι κανόνες δεν αναδύονται από την φύση αλλά επιβάλλονται από το υποκείμενο. Από την ίδια αρχή λογικής εκπορεύονται η κανονιστική δεοντολογία, η οργανωτική τεχνητότητα, η επιστημονική τεχνολογία και η δουλεία στην μηχανή.

Η τεχνητότητα των σχέσεων υποκειμένου και Είναι προσέδιδαν αιχμηρό πλεονέκτημα στο Ευρωπαϊκό σύστημα απέναντι φυσικών πολιτισμών. Αυτό τούτο το χαρακτηριστικό αποτελεί και την καταστροφή του.

Μαζύ με το ιδιαίτερο Ευρωπαϊκό βίωμα της αποκοπής από το Απόλυτο και της συνεπακόλουθης υπαρξιακής αυτοκατάφασης δι' αυθαιρέτου («ελεύθερης») αυτοθέσμησης, μαζύ με την οξεία αίσθηση του απείρου που η καταισχύνη της καλής φυσικής μορφής συνεπισύρει («δικαιολογώντας» έτσι και την αυθαιρεσία της αμορφίας) – μαζύ λειτουργεί πάντα στην Ευρωπαϊκή ψυχή και ο Δωρικός-Ελληνικός έρως του καλού.

Ο χρόνος δεν είναι γραμμικός κατ' ευθείαν, ούτε οντολογικά ούτε υπαρξιακά. Ο νόμος του γίγνεσθαι είναι η περιοδικότητα, επειδή ο χρόνος έχει κυκλική δομή. Ο Κόσμος ως όλον είναι απόλυτα ευσταθές σύστημα αφού αποτελεί την προβολή στο φαίνεσθαι, την φανέρωση και

επι-φάνεια του Απόλυτου Είναι. **Η περιοδικότητα είναι έκφραση της ευσταθούς ισορροπίας του κοσμικού όλου.** Η ευσταθής ισορροπία ενός συστήματος ορίζεται από τον εσωτερικό νόμο που κάνει κάθε απομάκρυνση από την κατάσταση ισορροπίας να προκαλεί δύναμη επιστροφής προς αυτήν ανάλογο προς το μέγεθος της απομάκρυνσης. Μαθηματικά εκφραζόμενος ο όρος αυτός συνιστά μια διαφορική εξίσωση δεύτερου βαθμού με λύση την ημιτονοειδή καμπύλη – ακριβώς την περιοδικότητα.

Η γενικευμένη θεωρία της περιοδικότητας βρίσκει την καθαρή διατύπωσή της στον πολυδύναμο συμβολισμό των εποχών του έτους, των «ωρών» του ενιαυτού.

Η κυοφορία του χειμώνα, όπου βυσσοδομούνται τα φρικτά μυστήρια συνέχισης της κοσμικής ύπαρξης,

Ο ανθός του έαρος ανοίγεται υπερτελές κάλλος εις φανέρωση της κρυφιότητας,

Ο καρπός του θέρους ωριμάζει εις ωφέλειαν, εις αγαθό, για την συνέχεια στην διάρκεια των όντων, των άλλων και εαυτού,

Και η φθορά του Φθιν-οπώρου, η παρακμή του γήρατος, σηματοδοτεί την παρουσία του αληθινού προσώπου του Θανάτου κάτω από την μάσκα του Χρόνου, και αποτελεί την τελευταία φάση του κύκλου πριν την έναρξη του καινούριου.

Η οντολογική θεμελίωση του Περιοδικού Νόμου συμπληρούται από την υπαρξιακή βίωσή του. Η ιστορία της ατομικής μας ζωής κυκλούται από γέννησης εις εφηβεία, από εφηβείας στην ανδρότητα, και εκείθεν στο ολοό γήρας για μια νέα αρχή.

Η ιστορία είναι κατ' ουσίαν και πρωτίστως πολιτισμική ιστορία. Οι φάσεις κάθε πολιτισμού συγκεκριμενοποιούν τις «ώρες» (εποχές) του έτους. Υφίστανται συνεπώς δομικές αντιστοιχίες μεταξύ πολιτισμικών ενοτήτων, ασχέτως απολύτων χρονολογιών.

Τέτοιες αναλογίες στο πεδίο της τέχνης θα μελετήσουμε τις δύο προσεχείς Πέμπτες.

Πολύκλειτος και Φειδίας είναι οι κορυφές δύο παράλληλων εξελίξεων της πλαστικής του Υψηλού κλασσικού. Το Δωρικό έχει επικρατήσει πλέον παντού από τις αρχές του Χρυσού αιώνα (και νωρίτερα). Η γλυπτική και αρχιτεκτονική στην Αθήνα, καυχημένη μητρόπολη των Ιώνων, είναι Δωρικές ευθύς εξ αρχής της αναγέννησης του 5^{ου} π.Χ. αιώνα.

Δύο βασικά τάσεις, «Σχολές», πλαστικής συγκροτούνται, ως είδη της γενικής Δωρικής επικράτειας.

Στο Άργος, ο Αγελάδας είχε καλλιεργήσει την παλαιά εγχώρια ρυθμολογία «τετραγωνικότητας» σε υπέρτατη περιωπή εναρμόνιας σχέσης μερών μεταξύ τους και προς το όλο. Ο Πολύκλειτος αποτελεί το αποκορύφωμα αυτού του ρυθμού και ύφους. Η έμφαση πέφτει αποκλειστικά στην καθαρή αρμονία αναλογικών σχέσεων μερών μεταξύ τους και προς το όλο. [τὸ εὖ παρὰ μικρὸν διὰ πολλῶν ἀριθμῶν γίγνεται, B2 DK40]. Δίπλα σε αυτό, ο Φειδίας τελειοποιεί την Αττική ιδέα της οργανικής δόμησης του σώματος περί άξονα ανυσματικό φυτικής αναγωγικής ορμής. Αυτό προσδίδει μια ωρισμένη αξία και ένα νοηματικό «βάρος» στα έργα του, την ώρα που τα Πολυκλείτεια εμφιλοχωρούν στην τελειότητα της μορφής και την γυμνή δύναμη του κάλλους, η οποία όμως αποκρούει κάποια ροπή προς τα άνω αφού αυτή θα αφαιρούσε από την απόλυτη ισορροπία της κλειστής φόρμας.

[Καθοριστική είναι η κριτική αποτίμηση στον Quintilianus:

Diligentia ac decor in Polycleto supra ceteros, cui quanquam a plerisque tribuitur palma, tamen, ne nihil detrahatur, deesse pondus putant. Nam ut humanae formae decorum addiderit supra verum, ita non explevisse deorum auctoritatem videtur; quin aetatem quoque graviorem dicitur refugisse nihil ausus ultra leves genes.

Quintilianus, *Institutio oratorica*, XII, 10, 7 = No. 968 Overbeck.

Cf.

Καὶ τὸ Ἡραῖον εἶναι κοινὸν ἱερὸν τὸ πρὸς ταῖς Μυκῆναις ἀμφοῖν, ἐν ᾧ τὰ Πολυκλείτου ξόανα τῇ μὲν τέχνῃ κάλλιστα τῶν πάντων, πολυτελεία δὲ καὶ μεγέθει τῶν Φειδίου λειπόμενα.

Στράβων VIII 372 = No. 933 Overbeck

Cf.

Duosque pueros item nudos talis ludentes [sc. ἐφτιαξε ο Πολύκλειτος] *qui vocantur astragalizontes et sunt in Titi imperatoris atrio, - hoc opere nullum absolutius plerique judicant.*

Plinius, **naturalis historia**, XXXIV, 55 = No. 963 Overbeck

Ανόμοια ομοιότητα συνδέει το αρχαίο πρωτεύον δίδυμο του Υψηλού Κλασσικού προς εκείνο της Υψηλής Αναγέννησης.

Αυτό που η μορφή είναι για τους Αρχαίους είναι η έκφραση για τους Ευρωπαίους. Η τονικότητα συνεπώς της εκφραστικότητας διαφοροποιεί ουσιαστικά τους μεγάλους της Αναγέννησης. Αυτήν υπηρετούν χρώμα και σχέδιο στον Rafael, ενώ ο Michelangelo εργάζεται με δεσπόζοντα τον κλασσικό έρωτα του καλού.

Ανάλογα θα διαπραγματευθώ στις δυο πολιτισμικές φύσεις του το φαινόμενο ενός ωρισμένου γλυκασμού που συμβαίνει στο τέλος του θέρους, συμβολιζόμενου από το ώριμο σταφύλι και το γλεύκος: Πραξιτέλης και αντίστοιχα Caravaggio είναι καλά παραδείγματα αυτής της εξέλιξης. Εμφανίζονται εκεί και όταν είναι αναγκαίο να παρουσιασθεί το φαινόμενο. Γιατί τα πάντα είναι μέρη του παντός, το δε κοσμικό Όλο είναι το ίδιο και το αυτό (ως φανερό προς κρυφό, ως προβληθέν προς προβαλλόμενο, ως επι-φάνεια προς θεότητα) με το Απόλυτο Είναι.